

Lenka Karfíková

Duše,
prozřetelnost
a svoboda
podle Origena

Šest studií
k Origenovu myšlení
a jeho ohlasu na Západě

Vyšehrad

Obsah

Úvod	11
Přirozenost a vůle podle Origena a Augustina	23
Preexistence duše podle Origena a Augustina ve světle biblického verše Ř 9,11	47
Sestup duše do těla podle Origena a Maria Victorina: výklad verše <i>Ef</i> 1,4	89
Prozřetelnost, osud a svoboda podle Origena a Boethia	109
Kristus Bůh a člověk podle Origena	131
„...aby byl Bůh všechno ve všem“ (<i>IKor</i> 15,28) Vzkříšení těla a konečná obnova všeho podle Origena a Augustina	149
Summary	179
Prameny	183
Literatura	191
Zkratky periodik a edičních řad	204
Rejstřík míst	205

Úvod

„Origenes, zvaný také Adamantius,¹ byl stár asi sedmnáct let, když v desátém roce vlády Severa Pertinaka vypuklo pronásledování křesťanů a jeho otec Leonides získal korunu křesťanského mučedníka. Se šesti bratry a ovdovělou matkou zůstal Origenes v naprosté chudobě, protože rodinný majetek byl zabaven kvůli přiznání ke Kristu. Alexandrijská církev byla rozprášená a tehdy se Origenes ve svých osmnácti letech začal věnovat katechezím; později ho místní biskup Demetrios ustanovil nástupcem presbytera Klementa. Po mnoha letech úspěšného působení, když už dosáhl středního věku, se Origenes ve věci achajských církví, zmínatých mnoha herezemi, s písemným církevním dobrozdáním vydal do Athén přes Palestinu, kde byl od Theoktista a Alexandra, biskupů v Kaisareii a Jeruzalémě, ordinován presbyterem. Tím ovšem pobouřil Demetria, který se proti němu rozlítl s takovou nepřičetností, že na všechny strany rozeslal urážky na jeho adresu. Na cestě do Kaisareie se Origenes rovněž zdržoval v Římě za biskupa Zephyrina. ... Nechci smlčet jeho nesmrtelné nadání, díky němuž byl natolik vzdělán v dialektice, geometrii, aritmetice, gramatice a rétorice i v naukách všech filosofických škol, že měl horlivé posluchače i v těchto neteologických oborech. Jejich výkladům se věnoval denně za přítomnosti neuvěřitelného množství zájemců. Přijímal je proto, aby je u příležitosti neteologické

---

¹ „Nezlomný“ (z řec. ἀδάμας). Tento Origenův přídomek zná také Eusebios z Kaisareie, *Hist. eccl.* VI,14,10 (SC 41, 108), o jehož vyprávění se Jeroným v mnohém opírá. Vlastní Origenovo jméno je odvozeno od egyptského božstva, znamená tolik jako „Zplozenec Horův“.

výuky zároveň poučil o víře Kristově. ... Žil až do vlády Gallovy a Volusianovy, tj. do šedesáti devíti let svého věku. Zemřel v Tyru a v tomto městě je také pochován.⁴²

Těmito slovy charakterizuje Origena jeho obdivovatel a posléze neúprosný kritik Jeroným ve svém pojednání „O slavných mužích“. Jakkoli snad Jeronýmovy informace nejsou ve všem spolehlivé,³ vysvětluje z nich základní obraz Origena jako všestranného vzdělance, který pocházel z rodiny křesťanského mučedníka, v raném mládí převzal výuku v alexandrijské katechetické škole a posléze se, pronásledován nevolí alexandrijského biskupa Demetria, stal presbyterem v palestinské Kaisareii. Přes tato protivenství, která ho provázela již za jeho života a zejména posmrtně, patří Origenes (asi 185 – asi 253) nepochybně k nejvlivnějším starokřesťanským autorům nejen v byzantské tradici, ale díky překladům z pera Jeronýmova a Rufinova také na latinském Západě.⁴

Pro svou rozsáhlou editorskou a exegetickou práci, která zahrnovala vydání starozákonního textu s jeho dobovými řeckými překlady (*Hexapla*) a výklady téměř ke všem biblickým knihám,⁵ se Origenes vždy těšil obdivu a uznání jako biblický učenec⁶ (jakkoli

---

² Jeroným, *De viris illustr.* 54,1–4.8.11 (Barthold 210–212).

³ Jako nejisté platí především smrt a hrob v Tyru, srv. P. Nautin, *Origène. Sa vie et son œuvre*, Paris 1977, str. 218; C. Barthold, *Kommentar*, in: Hieronymus, *De viris illustribus, Berühmte Männer*, Mülheim a. d. Mosel 2011², str. 338.

⁴ V češtině jsou tomuto autorovi, jeho době i vlivu věnovány kupř. práce M. C. Putna, *Órigenés z Alexandrie. Kapitola z dějin vztahů mezi antikou a křesťanstvím nebo též pokus o pohled do tváře*, Praha 2001; M. Navrátil, *Úvodní studie*, in: Órigenés, *O svobodě volby*, přel. M. Navrátil, Olomouc 2007, str. 7–120; P. Milko, *Órigenés učitel*, Červený Kostelec – Praha 2008; V. Ventura, *Órigenova mnohotvárná milost*, in: L. Karfiková – J. A. Dus (vyd.), *Milost v patristice*, Jihlava 2011, str. 107–136.

⁵ Jeroným vypočítává přes dvě stě šedesát knih Origenových biblických komentářů (nezahrnuje v to scholia k některým knihám) a přes čtyři sta padesát kázání (srv. Jeroným, *Ep.* 33,4 *ad Paulam*, Labourt II, 40–43). K Jeronýmovu i Eusebiovu seznamu Origenových spisů srv. P. Nautin, *Origène*, str. 225–260.

⁶ V češtině je k dispozici výbor pořízený M. C. Putnou a J. Sitárem Órigenés, *O Písni písni*, Praha 2000. Sama jsem se teorií a praxí Origenovy exegeze zabývala ve statích „*Celé pole plné rozmanitých bylin*“. *Origenova biblická hermeneutika*